

PROF. DR. GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ*

Korrelációs kapcsolatok a gazdasági mutatók és a bűnözés között¹

1. Statisztika – igazságügyi statisztika – bűnügyi statisztika

A statisztika a legáltalánosabban elfogadott definíció szerint a tömegesen előforduló jelenségekre vonatkozó számszerű információk gyűjtésének, elemzésének, feldolgozásának és közlésének a tudománya.² Tömegjelenségekkel foglalkozik (mint például a bűnözés), az egyedi jelenségek (mint például egyetlen bűncselekmény) a vizsgálódási körén kívülre esnek. A statisztika többféleképpen felosztható, a legáltalánosabb felosztás szerint beszélhetünk általános statisztikáról és szakstatisztikákról. Az általános statisztika adja a módszertani apparátust, a szakstatisztikák pedig a statisztika alkalmazását jelentik egyes konkrét területeken. Ilyen például a gazdaságstatisztika, népességstatisztika (demográfia), egészségstatisztika és az igazságügyi statisztika, amely a vizsgálódásunk tárgya lesz a jelen tanulmányban.

Az igazságügyi statisztikán belül található a bűnügyi statisztika, az igazságügyi statisztika egyik ága, amelynek háttérében a statisztikai módszertan mellett a büntetőjog áll. A büntetőjog szerepét az is aláhúzza, hogy a bűnügyi statisztikai adatok időbeli változása is sokszor a büntetőjogi szabályozás változásával indokolható. A bűnügyi statisztikának két fő ága van: a bűnözés statisztikája (kriminálstatisztika) és a bűnüldözés statisztikája. Az előbbi a bűnözésre mint társadalmi tömegjelenségre koncentrálnak, ennek terjedelmét, strukturáját és dinamikáját vizsgálja. A bűnüldözés

statisztikája ezzel szemben a másik oldal, a bűnüldözés-sel foglalkozó állami szervezetek munkájával, illetve e munka hatékonyságával kapcsolatos adatsorok elemzésével foglalkozik. Teljes és a lehetőségekhez képest megbízható képet csak akkor kaphatunk a gazdasági bűnözésről, ha mindkét aspektusból, a bűnözés és a bűnüldözés statisztikájának szemszögéből is megvizsgáljuk. Előre kell bocsátanunk azonban, hogy míg a bűnüldözés statisztikai adatsorainak a

megbízhatósága szinte kizárólag az adatfelvétel pontosságán múlik (azaz például az ügyészség váderedményessége egészen pontosan mérhető), a bűnözés statisztikájára vonatkozó adatsorok a magas látencia miatt csak óvatos és mértéktartó következtetésekre adhatnak alapot.

Néhány kivételtől eltekintve (ilyen például Japán és Svájc) a statisztikailag regisztrált bűnözés trendje világszerte emelkedő tendenciát jelez. Ez az emelkedés általánosnak mondható, átfogja az összes korcsoportot, mindkét nemet, illetve az összes bűncselekményt, valamint az első alkalommal bűnelkövetők és a visszaesők csoportját. Több vizsgálat is alátámasztja, hogy ez nem csupán a bűnüldöző hatóságok jobb felderítő munkájának, hanem a korábbiakhoz képest magasabb bűnözési intenzitásnak is köszönhető.³ Az emelkedő tendencia a magyar gazdasági bűncselekmények tekintetében is megfigyelhető. Az időbeli összehasonlítás és a következtetések levonása azonban nem könnyű feladat. A kriminálstatisztikai trendek megváltozásának ugyanis alapvetően három oka lehet:

1. a tényleges jelenség változik meg (azaz nő vagy csökken a bűnözés), vagy
2. a hatóságok munkája ingadozik (nő vagy csökken a felderítési arány), vagy
3. a jogszabályi környezet változik (nő vagy csökken a büntetni rendelt magatartások száma).

A magyar gazdasági büntetőjogban egy dekriminációs hullám volt megfigyelhető a rendszerváltás után, a szocialista rendszer gazdasági védelmét biztosító tényállásokat töröltük. Néhány évig az ismertté vált gazdasági bűncselekmények száma vissza is esett. Ezt követően újabb és újabb tényállások kerültek a Btk.-ba, emiatt nehéz megmondani azt, hogy az utóbbi tíz-tizenkét évtizedben tapasztalható növekedés mi- nek tudható be. A dinamika (időbeli változás) helyett ezért inkább a strukturát vizsgáljuk meg, azaz milyen

* Tanszékvezető egyetemi tanár, ügyvéd, PTE ÁJK, Büntetőjogi Tanszék

¹ „Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-4-PTE-8 kód-számú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült”

² Pintér József: Bevezetés a statisztika módszereibe PTE FEEFI, Pécs, 2001. 10. oldal.

³ Farkas Ákos: A kriminálpolitika és a büntető igazságszolgáltatás hatékonysága (=Tanulmányok Szabó András 70. születésnapjára, Magyar kriminológiai Társaság Budapest, 1998. 81. oldal)

gazdasági bűncselekmények milyen arányban vannak jelen a hazai gazdasági bűnözésben.

A statisztikai adatsorokat vizsgálva felmerülhet bennünk, hogy érdekes lenne egy európai összehasonlítás, ez azonban ma még két ok miatt nem lehetséges. Először is csak akkor lehetne összehasonlítható statisztikákat előállítani, ha a tagállamok az adatokat harmonizált módon gyűjtেনék. Azokon a területeken, ahol a tagállamok az adatgyűjtéshez már nemzeti rendszerekkel rendelkeznek, a harmonizáció megvalósítása túlzott mértékű forrásokat követel, és gyakran bonyolult is. A harmonizációt ezért „lépésről lépésre haladó” megközelítést igénylő, középtávú célként azonosították. Ez a cél csak a tagállamok és az Európai Bizottság bevonásával érhető el az ilyen harmonizált információkra vonatkozó sürgős igény értékelése vagy jogilag kötelező aktusok alapján.⁴ Másrészt a harmonizált statisztikai adatgyűjtés mellett is erősen gátolja az összehasonlítást az, hogy az egyes államok eltérően határozzák meg mind a gazdasági bűncselekmények halmazát, mind az egyes bűncselekmények törvényi tényállásait. Így a kapott adatokból levont következtéseink megbízhatósága megkérdőjelezhető lenne.

A gazdasági bűncselekményekkel okozott kár az utóbbi időben évente már szinte százmilliárdos nagyságrendű összeg forintban, s ennek az összegnek a büntető eljárásokban alig 10%-a (vagy kevesebb) térül csak meg. Ha a vagyoni elleni bűncselekményeket is figyelembe vesszük, évente több százmilliárd forint bűncselekménnyel okozott kárnak nyoma vész, és sajnos arra nézve sincs adat, hogy ennek legalább egy része utólag megkerülne.

A bűnügyi statisztika másik fő ága, a bűnüldözés statisztikája, ezt azonban csak érintőlegesen tárgyaljuk. A bűnüldözésre vonatkozó statisztikai adatok két fő területe a nyomozás-eredményességi illetve a váderedményességi statisztika. Mind a nyomozás-eredményességi, mind a váderedményességi mutató megosztási viszonyszám, leegyszerűsítve úgy számolható ki, hogy az eredményes nyomozások számát osztjuk az összes nyomozás számával, illetve az elítélt személyek számát az összes megvádolt személy számával. A kép érdekes. A gazdasági bűncselekmények felderítésének eredményessége általában a másfélszerese az össz-bűnözés körében tapasztalt felderítési eredményességnek, és általában 50% feletti értékeket mutat. A váderedményesség az összes bűncselekmény tekintetében 97% körül mozog, ennél a gazdasági bűncselekmények váderedményessége szignifikánsan kisebb, mintegy 5%-kal. (Ha egy pillanatra megdöbbenő is a 90% feletti váderedményesség, gondoljuk bele abba, hogy az ügyészség nyilván csak akkor fog vádat emelni, ha abszolút biztosnak érzi a terhelő bizonyí-

tékokat. Általában nem rontják le a saját statisztikájukat bizonytalan kimenetelű ügyekkel.)

2. Gazdaságpolitika és kriminálpolitika

A gazdaságpolitika napjainkban szorosan kapcsolódik a makroökonómiához. Az állam olyan nézeteit, elhatározásait, döntéseit értjük a legáltalánosabb értelemben a gazdaságpolitika fogalma alatt, amelyeket az állam (a kormányzat) a társadalmi és politikai céljainak megvalósítása érdekében a gazdaság befolyásolására alkalmaz. A gazdaságpolitika jelentősen befolyásolja a társadalom és a gazdaság szereplőinek döntéseit, mozgásterét. „A XVIII. század és a XIX. század elejének liberális gondolkodói még azt követelték az államtól, hogy messzemenően tartózkodjék a gazdasági beavatkozásoktól. Ugyanakkor ma már az állam általában nemcsak a gazdasági folyamatok alakulását befolyásoló jogi-intézményi rendszert határozza meg (rendszer szabályozási politika), hanem ennek a folyamatnak még bizonyos változóit is (folyamatszabályozási politika). A gazdaságpolitikai beavatkozás – igaz, eltérő igénnyel és mértékben – általános jelenség.”⁵

A gazdaságpolitika két legfontosabb részterülete a fiskális (kötségvetési) és a monetáris politika. A fiskális politika legfontosabb eleme a központi költségvetés kiadásainak és bevételeinek a változtatásával valósítható meg. (Emellett az államháztartás az elkülönített állami pénzalapokat, a társadalombiztosítást és a helyi önkormányzatok költségvetését is tartalmazza, ezek azonban gazdaságpolitikai szempontból kisebb jelentőségűek.) A költségvetés a kormányzat pénzügyi terve, amely tipikusan előre egy évre határozza meg a bevételeket és a kiadásokat. A kormányzat kiadásai a központi költségvetés által a fejlett országokban megközelítik vagy akár meg is haladják a GDP 50%-át. Az állam a legnagyobb beruházó és a legnagyobb munkaadó is.

A gazdaságpolitika feladatait többféle csoportosításban is meghatározhatjuk. A legfontosabb feladatok a következők:

1. a gazdasági stabilitás (árstabilitás, növekedés stabilitása, munkapiac stabilitása, munkanélküliségi szint alacsonyan tartása);
2. az intézményi és jogi feltételek biztosítása: ki kell építeni és működtetni kell azt az intézményrendszert, amely a társadalmi együttélés rendjét és a gazdaság zavartalan funkcionálását és növekedését biztosítja és támogatja;
3. monopóliumok és monopolista törekvések korlátozása;
4. externáliák (külső gazdaságihatások) csökkentése és az általuk okozott problémák kezelése;

⁴ A statisztikai információk mainstreamingje az Európai Unió belül (A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, A Tanácsnak és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak A bűnözéssel és a büntető igazságszolgáltatással kapcsolatos statisztikákra vonatkozó átfogó és koherens EU-stratégia kialakítása: az EU cselekvési terve a 2006–2010-es időszakra 4. oldal).

⁵ Peter Dobias: Gazdaságpolitika, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988. 17. oldal.

5. a jövedelemkülönbségek csökkentése;
6. közjavak előállítás;
7. vegyes javak előállítás.

Az államháztartás egyik legfontosabb feladata a közjavak előállítása és újratermelése, fenntartása. A közgazdaságtan a tiszta magánjavak⁶ mellett ismeri a közjavak kategóriáját is. Szemben a tiszta magánjavakkal (amelyeknél fennáll a fogyasztásból történő kizárás lehetősége és érvényesül a fogyasztásban a rivalizálás lehetősége) a közjavak kollektív, azaz közösségre fogyasztható javak. A fogyasztásuk mennyisége független az egyén döntésétől, mindenki ugyanakkora mennyiséget fogyaszt. Emellett nincs lehetőség a fogyasztásból történő kizárásra, és az egyes fogyasztók nem gyakorolnak befolyást egymás fogyasztására. A fő különbség tehát nem az a közjavak és a magánjavak között, hogy ki állítja elő őket (egy park például attól még nem biztos, hogy közjóság, ha városi adókból finanszírozza az önkormányzat, hiszen lehetőség van rá, hogy bekerítsék, és belépődíjat szedjenek). A közjavak lehetnek:

- a) nemzetközi (pl. a NATO);
- b) nemzeti (egy adott ország honvédelme);
- c) regionális (adott régió környezeti állapota);
- d) helyiek (egy önkormányzati fenntartású oktatási intézmény);
- e) csoportspecifikus kollektív javak (egy egyetemistákat kiszolgáló létesítmény).

A közjavakat adókból és más állami bevételekből, valamint hitelből finanszírozhatja az állam. Mivel a közjavak fogyasztásából az egyes embereket nem lehet kizárni (a honvédelmet mindenki folyamatosan „megkapja”, ha kell neki, ha nem, és nem zárható ki a honvédelem „fogyasztásából”), nagy a kísértés az úgynevezett „potyautas-magatartásra”. Mivel a társadalom tagjai a közjavak hasznosságából mindenképpen részesülnek, semmi nem indokolja, hogy a racionálisan gondolkodó fogyasztó az adott közjóság finanszírozásában részt kívánjon venni. Ha azonban senki sem fizet, a közjavakat az állam nem tudja finanszírozni. Ez viszont a közteher-viselésben való önkéntes részvételt indokolja. Mi tehát az egyén számára racionálisan követendő stratégia? Megvizsgálhatjuk a fogolydilemma alapján, hogy a homo oeconomicus-ként viselkedő állampolgár milyen döntést hoz a közteherviselésben való részvétellel kapcsolatban.

		a társadalom többi tagja	
		<i>fizet</i>	<i>nem fizet</i>
egyén	<i>fizet</i>	Pénzért élvezheti a közjóság hasznosságát	A közjóság nem valósul meg, feleslegesen fizetett
	<i>nem fizet</i>	Ingyen élvezheti a közjóság hasznosságát	A közjóság nem valósul meg

Látható, hogy a domináns stratégia a nem fizetés, de így előfordulhat, hogy a közjóság nem valósul meg! Egyes közgazdászok szerint észszerű, hogy a hiányos forrásokat ne arra fordítsuk, hogy adót fizessünk, amikor kedvezőbb alternatív alkalmazások is kínálkoznak.⁷

A magánjavak és a közjavak mellett beszélhetünk még vegyes javakról is. Ezek átmenetet képeznek a köz- és a magánjavak között (például egy védőoltás). Az állami beavatkozás a vegyes javak előállításában és fogyasztásában is indokolt.

Léteznek végül megkülönböztetett javak is, itt az állami szerepvállalás lényege a hiányzó vagy létező egyéni preferenciák közösségi érdekek alapján történő korrekciója.⁸ Két fajtájukat különböztetjük meg.⁹

Látható tehát, hogy a gazdaság nem működik jól bizonyos mértékű állami beavatkozás nélkül. (Ezt ma már mindenki elismeri, vita a beavatkozás mértékben van.) Az állam gazdasági szerepvállalásához viszont bevételekre van szükség, amelyeket az állampolgároktól szed be, akár kényszer árán is (mint ahogy láttuk, az önkéntes fizetés nem racionális magatartás, erre nem lehet alapozni). Ahhoz, hogy a tervezett bevételeket az állam realizálni tudja, szükség van a legerősebb jogi eszköz, a gazdasági büntetőjog támogatására is.

Láthattuk, hogy a költségvetés egyik legfontosabb feladata tehát a közjavak biztosítása. Ezek közé tartozik az igazságszolgáltatás intézményrendszere is. Vagyis a gazdaságpolitika adja a fedezetét a kriminálpolitika működtetésének is. Az állam legfőbb bevételi forrásai az adók. Az adóztatás három funkciója:

1. fedezeti funkció: ez biztosítja az államháztartás bevételeit;
2. befolyásolási funkció: az adórendszer gyakran az állami-politikai preferenciák megjelenítési helye is egyben;

⁷ Szilovics Csaba: Csalás és jogkövetés az adójogban Gondolat Kiadó Budapest, 2003. 89. oldal

⁸ Madár–Schepp–Szabó–Szebellédi–Zeller: Pénzügyek alapjai, UNIÓ Kiadó, Budapest, 2002. 522. oldal

⁹ Ezek a meritorikus és a demeritorikus javak. A meritorikus javak esetében az állam pozitív diszkriminációt alkalmaz, a vonatkozó egyéni preferenciák esetében is lehetővé vagy kötelezővé teheti a fogyasztást (az előbbire egy múzeum, a az utóbbira az általános iskolai oktatás a példa). A demeritorikus javak esetében az állam az esetlegesen létező (gyenge vagy erős) egyéni preferenciák ellenére él a negatív megkülönböztetés eszközeivel, és jelentősen megdrágíthatja vagy meg is tilthatja az adott jóság fogyasztását (az előbbire a cigaretta, az utóbbira a heroin hozható fel példaként).

⁶ Ezeknek két megkülönböztető jellemvonása az, hogy fennáll a fogyasztásból történő kizárás lehetősége, illetve érvényesül a fogyasztásban történő rivalizálás lehetősége is.

3. arányosítási funkció: az elosztási arányok megváltoztatása által az állam beavatkozik a jövedelem- és vagyoneeloszlásba is.

Az adóbevételek beszedése tehát az állam egyik legfontosabb érdeke, hiszen megfelelő mennyiségű adóbevétel nélkül a gazdaságpolitika ellehetetlenül. Ezt viszont a kriminálpolitika tudja támogatni a maga saját eszközszerével, hiszen a legsúlyosabb visszaélések költségvetési csalásnak minősülnek, és akár végrehajtandó szabadságvesztés is lehet a büntetésük.

A kriminálpolitika ma még nem tekinthető önálló tudománynak, csak egy önállósuló részterület a bűnügyi tudományokon belül. Része az állam általános politikájának, ezen belül a jogpolitikának. A már elkövetett bűncselekményekre adandó válaszstratégiák gyűjtőfogalma. A kriminálpolitika irányítja a büntető törvényhozást (például új bűncselekmények törvényi tényállásainak megalkotása, a büntetési tételek felemelése vagy csökkentése stb.), de csak mérsékelt szerepe van a jogalkalmazásban.

A kriminálpolitika fogalmának a meghatározásával több hazai szerző is foglalkozott. A múlt század nyolcvanas éveiben Földvári József monográfiája talán a legfontosabb monográfia ezek közül, de napjainkból feltétlenül meg kell említeni Farkas Ákos, Borbíró Andrea és Ligeti Katalin a témával kapcsolatos munkáit.

Földvári József álláspontja szerint, míg a XIX. század a büntetőjog dogmatikájának az évszázada volt, addig a XX. század a kriminálpolitikai gondolkodás időszaka. Az érdeklődés megváltozásának a háttérben négy jelenség áll. Először a bűnözés helyzetének alakulása kapcsán megjegyzi, hogy minőségi és mennyiségi negatív változás (rosszabbodás) következett be. A második ok annak a meggyőződésnek a kialakulása, hogy a bűnözés befolyásolható jelenség. Fel kell tárnai az okait, és a lehetőségekhez mérten meg kell előzni. A harmadik tényező a természettudományos ismeretek gyarapodása, amelyeket a kriminológia és a kriminalisztika is folyamatosan átvesz. Végül Földvári szerint a negyedik ok a világméretű kodifikációs hullám kibontakozása, amelynek eredményeként minden állam egyre hatékonyabb büntető törvénykönyvet akart készíteni a XIX. század második felében.¹⁰ Földvári József definíciója szerint a kriminálpolitika tudománya azoknak az ismereteknek a rendszere, amelyek alapján szervezheti az államhatalom a bűnözés elleni küzdelmet, meghatározván e küzdelem eszközeit, ezen eszközök alkalmazásának feltételeit és módjait, összhangban az állam általános politikai célkitűzéseivel.¹¹

Ligeti Katalin a kriminálpolitika fogalmának a meghatározásakor a következőket írja: „A kriminálpolitika fogalmának számos külföldi és hazai meghatározása ismert. A tudományos meghatározások gazdag tárából – a fogalom és az általa jelölt tudományterület törté-

neti fejlődésének szempontjait is figyelembe véve – néhány szerzőt meg kell említeni. Így Franz v. Liszt, a közvetítő iskola kiemelkedő alakja, a bűnözés okait és a büntetés hatásait vizsgáló tudományos kutatás alapelveit magában foglaló diszciplínának tekintette a kriminálpolitikát, amely megszabja – a büntetés és ahhoz hasonló jogintézmények igénybevételével – a bűnözéssel szembeni állami fellépést (Liszt 1905/I). Liszt megközelítésében a kriminálpolitika még nem vált el élesen a kriminológiától; a két tudományág szétválása és önállósulása csak az 1940-es években indult meg. A kriminológia és kriminálpolitika szétválásának folyamata a kriminológia kutatási területének és kutatási módszerének körvonalazódásával függ össze. Az 1950-es évektől kezdődően a növekvő bűnözésből fakadó társadalmi szükséglet és az időközben felhalmozódott ismeretanyag kölcsönhatásának eredményeként a kriminológia elfoglalta önálló helyét a tudományágak között. Ezzel egy időben nyilvánvalóvá vált, hogy az addig kriminológia címszó alatt összefoglalt kutatások alapvetően kettős természetűek voltak: egyrészt a bűnözést mint társadalmi jelenséget és a bűnelkövetést mint egyedi jelenséget empirikusan vizsgálták, másrészt e vizsgálatok alapján értékelték a büntető igazságszolgáltatási rendszer működését, azaz kapcsolatban célokat, feladatokat fogalmaztak meg. Az 1960-as évekre általánosan elfogadottá vált, hogy a kriminológia empirikus, ontológiai tudomány, azaz a meglévő jelenségeket kutatja. Ezzel szemben a kriminológiai felismerésekből levont következtetések a kriminálpolitika mint önálló axiológiai tudomány körébe tartoznak. A két tudományterület kettéválását tükrözi Jescheck (1996) megközelítése, aki szerint a kriminálpolitika arról szól, hogy hogyan alakítható ki a büntetőjog a legcélszerűbben annak érdekében, hogy eleget tudjon tenni fő feladatának, a társadalom védelmének. Ezt a gondolatot továbbfejlesztve Zipf (1973) a büntető-igazságszolgáltatási rendszerre vonatkozó elképzelések kialakítását és megvalósítását érti kriminálpolitika alatt.¹²

A társadalom érdekeinek védelme, a társadalmi együttélés biztosítása az államhatalom feladata. E feladat teljesítésének semmiképpen sem elhanyagolható eszközei viszont a büntetőjog területéhez tartoznak. Ezen eszközök alkalmazásának feltételei és módja büntetőjogilag meghatározott. A kriminálpolitika feladata többek között azoknak a szempontoknak a kidolgozása, amely szempontok érvényesítendőek a büntetőjogi jogszabályok alkalmazása során.¹³ A kriminálpolitika mindig a bűnözés mennyiségi, minőségi változásához, a társadalom biztonságérzetéhez igazodó, ennek következtében folyamatosan változó, dinamikus tevékenység, amelynek eszközszerét nem a

¹⁰ Földvári József: Kriminálpolitika, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 11–13. oldal

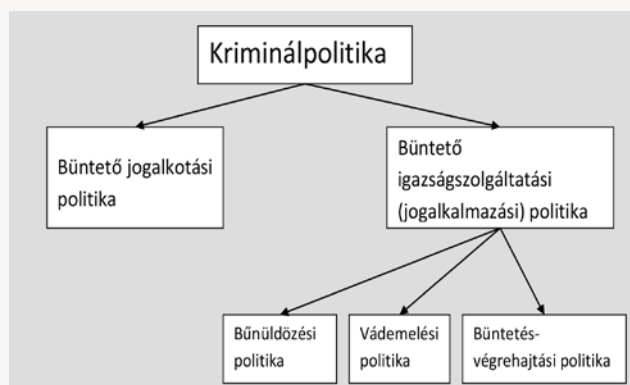
¹¹ Földvári József: Kriminálpolitika, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 18. oldal

¹² http://www.tettprogram.hu/uploads/tamop_tk_1_alt+gyfk.pdf 59–60. oldal (2018. június 1.)

¹³ Földvári József: Kriminálpolitika, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 32–33. oldal

bűnözés mennyiségi és minőségi változásai határozzák meg, hanem a társadalom civilizációs szintje.¹⁴

A kriminálpolitika fő részterületeit a következő ábra szemlélteti:

„A második világháború után kialakuló jóléti társadalom- és büntetőpolitikát a gondoskodó állam lehetőségei és képességei körüli eufória határozta meg. Az egyén boldogulásáért és a társadalmi problémák feloldásáért felelősséget vállaló állam – az általános gazdasági fellendülés, a szociáldemokrata politikai retorika és az emberrel foglalkozó tudományok erőteljes támogatásával – a korábban ismeretlen mértékű beavatkozás intézményrendszerét építette ki. A felismerés, hogy az egyes társadalmi problémák egymással szorosan összefüggnek, és az ideológia, amely szerint az államnak kötelezettséget kell vállalnia e problémák megoldásában, a társadalomkontroll teljes eszköztárában visszaköszöttek. A jóléti szolgáltatások által alakított gazdaságpolitika a piac kedvezőtlen hatásaitól volt hivatott az egyént védeni, a társadalompolitika intézményrendszere pedig a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklését és a szociális biztonság megteremtését célozta. Ami a büntetőpolitikát illeti, a jóléti állam logikáját itt az elkövető felelősségének enyhítése és az elkövetéshez vezető okok orvosolhatóságába vetett hit jellemezte. Eszerint a bűnelkövetés tünete, annak szindrómája, hogy a társadalmi esélyegyenlőség az elkövető szocializációjában hiányosan valósult meg. A bűncselekményben megnyilvánuló „veszélyesség” tehát az elkövető felelősségén kívül esik, ehelyett olyan hátrányos társadalmi helyzetre vagy szocializációs zavarokra vezethető vissza, amelyek orvoslása a szakértők hada által megtámogatott jobbító célú állami beavatkozás feladata. Amennyiben pedig a bűncselekmény tünete, és okai ily módon diagnosztizálhatóak, nyomban mellérendelhető a „kezelés” is, amelynek kézenfekvő terepe a büntető igazságszolgáltatás és a büntetés-végrehajtás. Ebből a logikából azonban az is következik, hogy – mivel a probléma orvoslásának sem szükséges időtartama, sem szükséges módszere nem határozható meg pontosan

előre – az eredményes kezelés a büntetőjog hagyományos garanciális eszközeinél jóval rugalmasabb keretet kíván meg. A határozatlan tartamú büntetések, a büntetés-végrehajtásban szükség szerint igénybe vehető kezelési módszerek a büntetőjogi garanciarendszer fellazulását eredményezték.”¹⁵

Hazánkban a rendszerváltás óta a liberális (enyhítő) és a konzervatív (szigorító) kriminálpolitika váltja egymást időről időre. Magyarország negyedik büntető törvénykönyve a konzervatív kriminálpolitikai alapelveket és gondolkodást tükrözi vissza. Számos jogtalan és néhány jogos kritika ellenére a 2012. évi C. törvényt, amelyet még néhány évig „új Btk.” néven fogunk emlegetni, jómagam egy kifejezetten jól sikerült jogszabálynak tartom. Rögtön hozzá kell tennem azonban, hogy nem tudok teljesen elfogulatlanul nyilatkozni, hiszen 2010–2012 között tagja voltam annak a négyfős szakértői testületnek¹⁶, amely a törvény megalkotásában segítette Miskolczi Barna és kollégái munkáját a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumban.

Az új Btk. kifejezetten mértéktartó jogszabály, amelynek megalkotásakor a hatékonyság, következtesség, egyszerűség, korszerűség négyes követelményének kellett érvényesülnie a minisztérium által kiadott „Konceptcionális kiindulópontok”¹⁷ című munkaanyag szerint. A konzervatív kriminálpolitikai¹⁸ koncepció alapján a jogalkotó abból indult ki, hogy

¹⁵ Borbíró Andrea: A sokarcú bűnmegelőzés (Feljegyzések a bűnözéskontroll új tendenciáiról és angliai tapasztalatairól) 19. oldal

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/34364/Themis_2005_dec_Borbiró_Anna_p_17-28.pdf?sequence=1&isAllowed=y (2018. június 5.)

¹⁶ A kodifikációt segítő külső (valamelyik hazai jogi karhoz is kötődő) szakértők a következők voltak 2010–2012 között: Békés Ádám (PPKE), Gellér Balázs (ELTE), Kóhalmi László (PTE) és Gál István László (PTE).

¹⁷ A rendelkezésünkre bocsátott munkaanyag részletesen a következőket írta erről: „A hatékonyság alapvető társadalmi elvárás, ami jogpolitikai célként kerülhet megfogalmazásra, mint az új Btk. legfontosabb tulajdonsága.

A következtesség és az egyszerűség részben a kiszámíthatóságot, részben pedig a könnyebb alkalmazhatóságot célozza, e tekintetben tehát fontos szakmai kritérium, s egyben a hatékonyság legfontosabb garanciája.

A korszerűség – felfogásunk szerint – semmiképp sem az értékállóság elenpontja. A Btk. azon rendelkezéseit, melyek az idő próbáját kiállták, nem célunk módosítani. Sok rendelkezés azonban már nincs összhangban a XXI. század elvárásaival, és nincs tekintettel hazánk Európai uniós tagságára. A hatályos törvényben előfordul, hogy a Btk.-beli rendelkezés uniós joggal való összehangolása nem megfelelő módon ment végbe, ami üres tényállásokat eredményezett; másutt pedig a szükséges reguláció maradt el.

Prioritás a szankciórendszer, azon belül pedig az egyes tényállásokhoz kapcsolódó büntetési tételek újragondolása által a Btk. elmúlt évekbeli módosításai miatt megbomlott belső koherenciájának a visszaállítása. E feladat megoldása a jelenlegi Btk.-val szemben gyakran – okkal – hangoztatott következtességi deficit kiküszöbölését idézhetné elő.

Az 1978. évi IV. törvény sorozatos módosításai a különös részi tényállásoknak még az adott kormány jogpolitikai szándékát sem mindig tükröző túlbujánzásához vezettek. Ennek következtében egyre több tényállás került egymással az általános–különös viszonyába, sok esetben a különös tényállás szankciói enyhébbek az általánosénál. A Btk. egyszerűsítését a BKFO egy határozott és jelentős profiltisztítással tervezi elérni.” (Konceptcionális kiindulópontok, munkaanyag, KIM, 2012. 1. oldal)

¹⁸ A kriminálpolitika feladata többek között azoknak a szempontoknak a kidolgozása, amely szempontok érvényesítendőek a büntetőjogi jogszabályok alkalmazása során. (Földvári József: Kriminálpolitika, Közgazdasági és Jogi Könyvtár, Budapest, 1987. 32–33. oldal) A kriminálpolitika mindig a bűnözés mennyiségi, minőségi változásához, a társadalom biztonságérzetéhez igazodó, ennek következtében folyamatosan változó, dinamikus tevékenység, amelynek eszközkészletét nem a bűnözés mennyiségi és minőségi változásai határozzák meg, hanem a társadalom civilizációs szintje. (Farkas Ákos: A kriminálpolitika és a büntető igazságszolgáltatás hatékonysága In: Tanulmányok

¹⁴ Farkas Ákos: A kriminálpolitika és a büntető igazságszolgáltatás hatékonysága (=Tanulmányok Szabó András 70. születésnapjára Magyar kriminológiai Társaság Budapest, 1998. 81. oldal).

lehetőleg vagy szigorúbb, vagy ugyanolyan szigorú legyen az egyes részleteiben az új Btk. is, mint a korábbi. Ezt persze minden apró részletrendelkezés esetében nem lehetett teljes mértékben betartani, de összegzésében véve legalább az elmondható, hogy nem lett enyhébb a korábbi törvénynél. Bár rögtön tegyük is hozzá: a jelenlegi kormány által a hatalomra kerülésük előtt, még ellenzékben tervezett szigorítások jó részét már a korábbi kormányok már beiktatták az előző Btk.-ba 2008–2010 között.¹⁹

Sokak szerint sikerült megalkotnunk a 28 tagállamú Európai Unió legszigorúbb büntető kódexét. Ezzel persze lehet vitatkozni, de a Sanghaji Tudományos Akadémia Jogtudományi Intézete 2014–2015-ben lefordította az új magyar Btk.-t mandarin nyelvre, és könyv formájában 2015 őszén publikálni is fogja Sanghajban. Kínában tehát sok szempontból követendő mintaként tekintenek az új kódexünkre, mint amely egy demokratikus, de mégis kellőképpen szigorú törvény.

Álláspontom szerint a büntetőjog csak nagyon korlátozott mértékben képes a gazdasági válság tüneteinek a kezelésére – ha képes rá egyáltalán.²⁰ Mondom ezt annak ellenére, hogy közel 150 év óta mutatnak ki összefüggéseket a kutatók a gazdasági válságok és a bűnözés alakulása között.²¹ Ezt a következő részben röviden áttekintjük.

3. Statisztikai elemzések a bűnözés terjedelme, dinamikája és struktúrája kapcsán 1800-tól napjainkig, különös tekintettel a gazdasági válságok és a bűnözés kapcsolatára

Nem új keletű kutatási téma a gazdasági mutatók és a bűnözés közötti korrelációs kapcsolat keresése. 1835 és 1861 közötti bajor adatsorok alapján Georg von Mayr számszerűsíthető kapcsolatot mutatott ki a gabonaárak változása és a lopások száma között. A gabona árának növekedése maga után vonta a lopások számának emelkedését és fordítva.²²

Az 1880-as években a híres francia büntetőjogász és kriminológus, Lacassagne is vizsgálta a gazdasági tényezők és a bűnözés alakulása közötti kapcsolatot. Azt vélte felfedezni, hogy a búzaárak változása szinte teljesen együtt mozog vagyoni elleni bűncselekmények számának változásával, és kimutathatók a gazdasági válságok hatásai is.²³

Az USA 1890-es években lezajlott gazdasági válsága idején a bűnügyi statisztika szintén jelzett. „A válság kezdetekor az újságok a korrupció óriási megnövekedéséről számoltak be. 1895. január 1-jén a Chicago Daily Tribune egy cikkében azt állította, hogy 1894-ben volt a legnagyobb számú sikkasztás 1878 óta, ami egyébként szintén súlyos válságév volt.”²⁴

Egy német kutatás szerint, amelyet Exner végzett az első világháború után²⁵, a következő összefüggést mutatta ki: a munkanélküliek számának minden egymillió fővel történő emelkedése átlagosan várhatóan tízezerrel növeli meg a lopás miatt elítéltek számát.

1882–1914 között a rozs és a kenyérárak szinte teljesen együtt mozogtak az ismertté vált lopások számával Németországban, Eduard Joachim kutatásai²⁶ szerint. Mindezt a következő ábrán is bemutathatjuk:

nyok Szabó András 70. születésnapjára Magyar kriminológiai Társaság Budapest, 1998. 81. oldal)

¹⁹ Bárándy Gergely országgyűlési képviselő úr felkérése alapján 2006-tól segítettem az általa létrehozott „Szakmai kör”-ön keresztül a büntető jogalkotást a 2010-et megelőző időszakban is.

²⁰ Lásd Gál István László: Gazdasági büntetőjog, gazdasági bűnözés és a jelenlegi gazdasági válság (PTE ÁJK Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 2012. 159. pp)

²¹ Az 1880-as években a híres francia büntetőjogász és kriminológus, Lacassagne is vizsgálta a gazdasági tényezők és a bűnözés alakulása közötti kapcsolatot. Azt vélte felfedezni, hogy a búzaárak változása szinte teljesen együtt mozog vagyoni elleni bűncselekmények számának változásával, és kimutathatók a gazdasági válságok hatásai is. (A. Lacassagne: Marche de la criminalité en France 1825-80 (=Revue Scientifique, 1881.) Az USA 1890-es években lezajlott gazdasági válsága idején a bűnügyi statisztika szintén jelzett. „A válság kezdetekor az újságok a korrupció óriási megnövekedéséről számoltak be. 1895. január 1-jén a Chicago Daily Tribune egy cikkében azt állította, hogy 1894-ben volt a legnagyobb számú sikkasztás 1878 óta, ami egyébként szintén súlyos válságév volt.” (George A. Akerlof – Robert J. Shiller: Animal Spirits (Corvina Kiadó, Budapest, 2011. 91. oldal) Egy német kutatás szerint, amelyet Exner végzett az első világháború után (Exner, F.: Krieg und Kriminalität Kriminalistische Abhandlungen Heft 1. Leipzig 1926.), a következő összefüggést mutatta ki: a munkanélküliek számának minden egymillió fővel történő emelkedése átlagosan várhatóan tízezerrel növeli meg a lopás miatt elítéltek számát. 1882–1914 között a rozs és a kenyérárak szinte teljesen együtt mozogtak az ismertté vált lopások számával Németországban, Eduard Joachim kutatásai (Eduard Joachim: Konjunktur und Kriminalität Offenburg, 1933. 19. oldal) szerint.

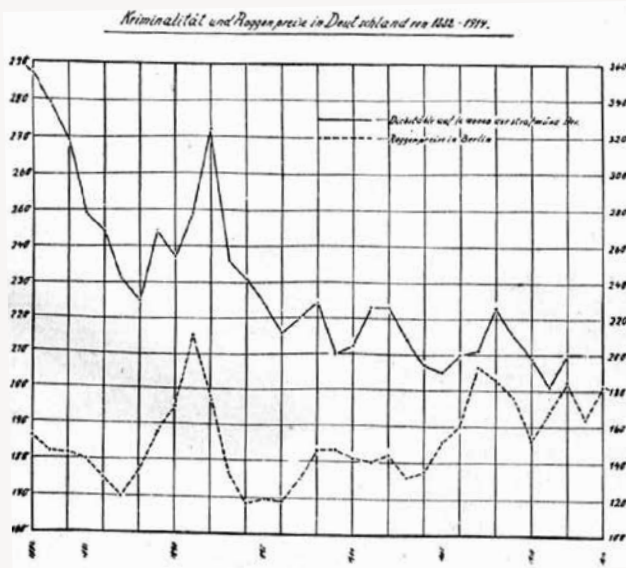
²² Ulrich Martens: Wirtschaftliche Krise, Arbeitslosigkeit und Kriminalitätsbewegung Freiburg i. Br., 1978. 5–6. oldal.

²³ A. Lacassagne: Marche de la criminalité en France 1825-80 (=Revue Scientifique, 1881.)

²⁴ George A. Akerlof – Robert J. Shiller: Animal Spirits (Corvina Kiadó Budapest, 2011. 91. oldal).

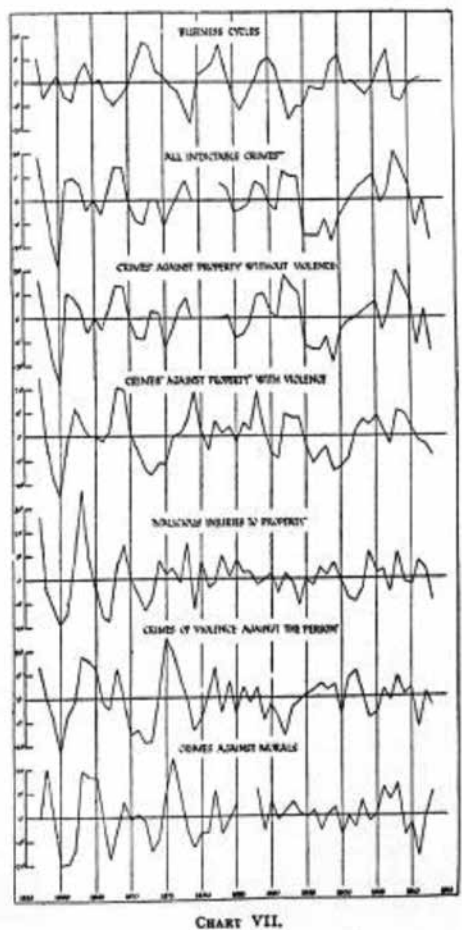
²⁵ Exner, F.: Krieg und Kriminalität Kriminalistische Abhandlungen Heft 1. Leipzig 1926.

²⁶ Eduard Joachim: Konjunktur und Kriminalität (Offenburg, 1933. 19. oldal).

Forrás: Eduard Joachim, 19. oldal

A XX. század elején, a két világháború között Dorothy Swaine Thomas vizsgálta a gazdasági ciklusok és a különféle bűncselekményi kategóriák közötti korrelációt 1865–1915 között²⁷. A következő ábrán²⁸ az említett 50 éves időszor adatai vannak feltüntetve.

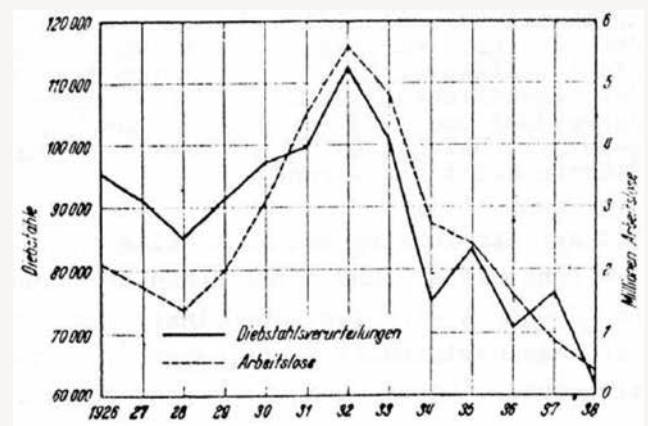
²⁷ Dorothy Swaine Thomas: Social Aspects of the Business Cycle (New York, 1927).

²⁸ Dorothy Swaine Thomas: Social Aspects of the Business Cycle (New York, 1927. 134. oldal).

Legfelső sorban a gazdaság ciklikus változásai (1), alatta a bűncselekmény-csoportokra vonatkozó idősorok, a következő sorrendben: minden ismertté vált bűncselekmény (2), tulajdon elleni nem erőszakos bűncselekmények (3), tulajdon elleni erőszakos bűncselekmények (4) szándékos dologrongálások (5), erőszakos személy elleni bűncselekmények (6), „erkölcs-ellenes” bűncselekmények (7).

A táblázatból jól látható, hogy a gazdasági ciklusok (legfelső sor) szinte pont ellentétesen mozognak az egyes bűncselekményi kategóriákkal: fellendülés esetén csökken, recesszióban nő a bűnözés.

Ezt az összefüggést egy másik grafikonon is lehet ábrázolni (a folytonos vonal jelzi a lopás miatt elítéltek számát, a szaggatott vonal pedig a munkanélküliséget mutatja)²⁹:

Forrás: Ulrich Martens: Wirtschaftliche Krise, Arbeitslosigkeit und Kriminalitätsbewegung

Az 1929–33-as nagy gazdasági világválság alatt egy kutatás szerint³⁰ ugyan összességében csökkent a bűnözés Németországban, de egyes bűncselekménycsoportok esetében jól látható a növekedés 1929 után (*ld. a köv. old.*)

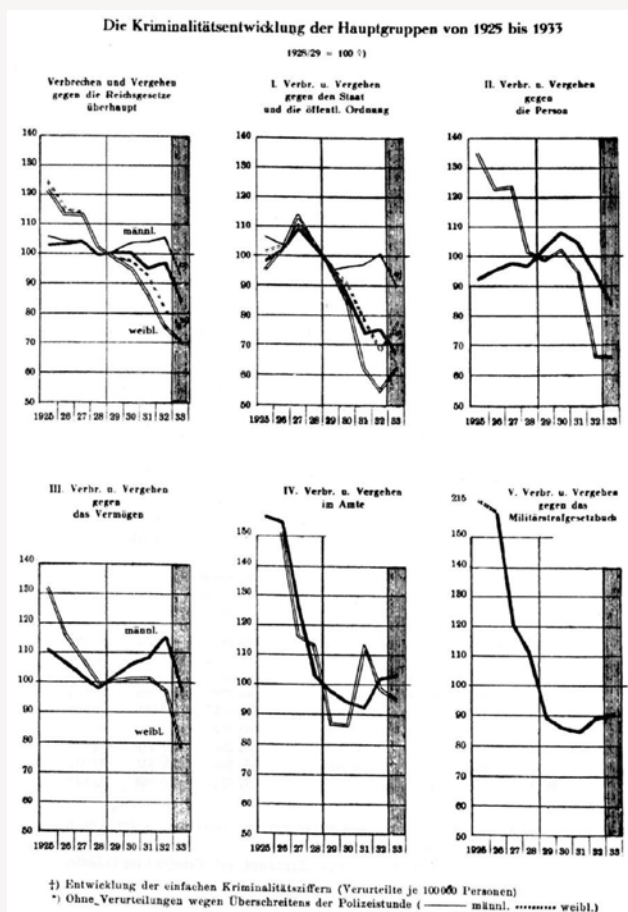
A nagy gazdasági világválság után a gazdasági válságok és a bűnözés kapcsolatát az USA-ban is vizsgálták. Thorsten Sellin a következő érdekes összefüggésekre hívja fel a figyelmet a témára vonatkozó könyvében³¹:

1. Nem minden bűncselekmény-típus reagál érzékenyen a gazdasági mutatók változásaira, ezért a vizsgálatokat csak egyes bűncselekménytípusokra külön érdemes elvégezni.
2. A gazdasági változások nem minden területre hatnak ugyanolyan mértékben.
3. Nem minden társadalmi osztályt érint ugyanolyan hátrányosan a gazdasági válság. A válság által jobban

²⁹ Ulrich Martens: Wirtschaftliche Krise, Arbeitslosigkeit und Kriminalitätsbewegung Freiburg i. Br., 1978. 5–6. oldal.

³⁰ Prof. Dr. Bruno Gleitze: Die Konjunkturkriminalität in der Zeit der Weltwirtschaftskrise (W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart und Berlin 1941. 7. oldal).

³¹ Thorsten Sellin: Research Memorandum on Crime in the Depression New York, 1937. 19–20. oldal.

érintett csoportok bűnözésében jobban megmutatkozik a válság hatása.

4. Végül fontos kiemelni, hogy a kevésbé erős gazdasági visszaesések kisebb hatással vannak a bűnözési mutatókra, mint a nagyobbak.

(Érdekességképpen megjegyezzük, hogy már Thomas Robert Malthus is ugyanarra a következtetésre jutott évszázadokkal korábban, mint az amerikai szerző a XX. század első felében, vagyis hogy nem minden társadalmi osztályt érint ugyanolyan hátrányosan a gazdasági válság. „Sajnálatos módon a dolgozó osztályok, jóllehet részesülnek az általános fellendülésben, de nem olyan nagy mértékben, mint amennyire az általános visszaesésben. Ők szenvedik a legnagyobb ínséget az alacsony bérek idején, de nem kaphatnak megfelelő kompenzációt a magas bérek időszakában sem. Számukra a (gazdasági) hullámmzások mindig több rosszat, mint jót hoznak, és a társadalom nagy többségének jólétét tartva szem előtt célunk a béke fenntartása és az egyenlő költségek kell legyen.”³²

A második világháború után a gazdasági mutatókkal együtt folyamatosan nőtt a bűnözés, és a kiszabott börtönbüntetések száma és időtartama is. Úgy tűnt, még sincs összefüggés a gazdasági válságok és a bűnözés között.

1978-ban Ulrich Martens kritikai szemlélettel megvizsgálta a korábbi kutatásokat, és kimondta, hogy „sem időben sem térben nem lehet egy olyan általános kijelentést tenni, hogy egyáltalán van-e és ha igen, milyen erőbefolyása van a gazdasági helyzetnek és különösen a munkanélküliségnek a bűnözés alakulására.”³³ A szakirodalomban elbizonytalanodás figyelhető meg az 1970-es években, a kutatók ekkoriban kezdik megkérdőjelezni, hogy van-e hatása a gazdasági válságoknak a bűnözésre. „Az 1970-es évek elején, a gazdasági válságban a társadalom egészét irányító értékrendszer megváltozása során ismét napirendre került a gazdasági viszonyok és a bűnözés kapcsolata. A legátfogóbb – nemzetközi összehasonlítást is tartalmazó – vizsgálatot az Európa Tanács keretei között folytatták le, ennek eredményeit 1985-ben tették közzé.”³⁴ Az 1970-es és '80-as évek kutatásai nem igazolták, hogy bármilyen összefüggés lenne a gazdasági válságok, recessziók, visszaesések és a bűnözés időbeli alakulása között, ahogy erre Gönczöl Katalin is rámutat egy tanulmányában:

„Az eddig szokásos vizsgálati módszerekkel ellentétben nem a bűnelkövetők társadalmi helyzetének mutatóiból indultak ki, hanem az érintett országok gazdaságát leginkább jellemző fenti tényezők változásának hatását próbálták kimutatni a bűnözés alakulására. Az elemzés az 1963 és 1981 közötti periódust fogta át. Ebben az időszakban a 100 000 vétőképes lakosra jutó bűnelkövetők száma a Német Szövetségi Köztársaságban 2920-ról 6600-ra, Franciaországban 1350-ről 5370-re, Angliában és Walesben 2250-ről 5660-ra növekedett. A bűnözés folyamatos emelkedése mellett a gazdasági fejlődés egyik országban sem volt egyenletes. A nemzeti jövedelem 1950 és 1960 között különböző mértékben ugyan, de mindhárom országban nőtt, ettől kezdve a növekedés üteme csökkent, és az 1970-es évek második felében stagnáló értéket mutatott. A munkanélküliség elérte a 10%-ot is, majd a kedvező fejlődés hatására erősen csökkent. Az 1960-as évek elején az NSZK-ban például már nem érte el az 1%-os szintet sem. 1975-től viszont újra emelkedett, és 1980-ban megközelítette a korábbi magas értékeket.

A kutatók felfedezték, hogy a bűnözés számszerű alakulásával a gazdaság ciklikus fejlődése nem mutat közvetlen összefüggést. A bűnözés változásában a gazdasági körülmények javulásának vagy romlásának késleltetett reakciója sem érhető tetten. Azt a hipotézist sem igazolta tehát a kutatás, hogy a gazdasági körülmények hatása nem az aktuális bűnözésben, hanem egy későbbi időszak statisztikai adatsorában jelenik meg. A bűnözés ténylegesen ugyanis mindhárom országban folyamatosan nőtt. Ez a növekedés viszont úgy ment végbe, hogy a 100 000 lakosra jutó bűnelkövetők aránya szempontjából nagyon különböző

³³ Ulrich Martens: Wirtschaftliche Krise, Arbeitslosigkeit und Kriminalitätsbewegung Freiburg i. Br., 1978. 36. oldal.

³⁴ Gönczöl Katalin: Válság – munkanélküliség – büntetőpolitika, 3. oldal http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/gonczol_valsg_munkanelk.pdf

³² Idézi Szentés Tamás: Ki, és miért van válságban? (Napvilág Kiadó Budapest, 2009. 108. oldal).

helyzetből induló országok a vizsgált időszak végére – 1981-re – közel azonos helyzetbe jutottak. Ez közelebbről azt jelenti, hogy 18 év alatt Franciaországban 400%-kal, az NSZK-ban 230%-kal, Angliában és Walesben 250%-kal nőtt a bűnözés, hogy 1981-re nagyjából egyenlő szintet érjen el.³⁵ A Gönczöl Katalin által hivatkozott munkák megállapításaival ellentétben a '70-es évek második felétől lezárult kutatások alapján készült nemzetközi szakirodalmi források már ismét alátámasztják, hogy a gazdasági válság alatt nő a vagyon elleni és a gazdasági bűncselekmények száma.

1976-ban a római székhelyű UNSDRI (United Nations Social Defence Research Institute) kimutatta, hogy az erősebb gazdasági visszaesések és válságok alatt megnőnek a gazdasági bűnözés egyes speciális formái. Ilyenkor hatékony ellenlépéseket kell tenni, amelyek természetesen nemcsak büntetőjogi eszközök bevetését jelentik.³⁶

1983-ban egy német kutatás kimutatta a fordított összefüggést, vagyis hogy a gazdasági fellendülések alatt csökken a börtönnépesség száma és a pszichiátriai kezeltek száma is.³⁷

Egy 1987-ben megjelent monográfia³⁸ szerzője a következő korrelációs kapcsolatokat állapította meg a munkanélküliség és egyes súlyos bűncselekmények előfordulásai között:

³⁵ Gönczöl Katalin: Válság – munkanélküliség – büntetőpolitika http://www.fszek.hu/szociologia/szsza/gonczol_valsg_munkanelk.pdf 4–5. oldal.

³⁶ Economic crisis and crime. UNSDRI Rome, May 1976. 18. oldal.

³⁷ Hans-Günther Heiland: Economic Crisis and Crime (Bremen, 1983.) 25. oldal.

³⁸ Steven Box: Recession, Crime and Punishment (Totowa, New Jersey 1987) 85. oldal.

- betörés 0,572,
- személy elleni erőszakos bűncselekmények 0,529,
- rongálás 0,494,
- lopás 0,423,
- rablás 0,342,
- csalás 0,338,
- szexuális bűncselekmények 0,158.

Ebből is látható, hogy a szexuális bűncselekmények kivételével szignifikáns kapcsolat mutatható ki a válságok és több komoly bűncselekménytípus között. A magas munkanélküliség ugyanis nagyon erős korrelációs kapcsolatban áll a gazdasági recessziókkal, a válság tipikus és rendszerinti következménye.

Egy újabb amerikai kutatásnak³⁹ pedig az volt a célja, hogy kifejlesszen egy olyan modellt, amely megmagyarázza a vagyon elleni bűnözési ráta alakulását, gazdasági változókat alkalmazva. A függő változókat, amelyeket a vagyon elleni bűnözés rátájának a mérésére használtak, az FBI egységes bűnügyi jelentéseket készítő programjából nyerték. A független változók közé tartoznak: a közoktatásra fordított kiadások, a munkanélküliségi ráta, a GDP-mutató, a szegénységi ráta, az átlagjövedelem és a lefoglalt heroin és kokain mennyisége.

Korrelációs modellt alkalmaztak a függő, illetve független változókhoz. Lineáris regressziós modellt használva, minden független változót elemeztek. Az eredmények a következők voltak:

³⁹ Reza Fadei-Taharani és Thomas M. Green: Crime and Society (=International Journal of Social Economics Vol. 29. No 10. 2002. 785–788. oldal).

	Vagyon elleni bűnözés rátája	Közoktatásra fordított összeg	Átlagjövedelem	Szegénységi ráta	Munkanélküliségi szint	GDP mutató	Lefoglalt heroin és kokain mennyiség
Vagyon elleni bűnözés rátája	1000	-0,518*	-0,533**	-0,246	-0,028	-0,525*	-0,175
Közoktatásra fordított összeg	-0,518	1000	0,990**	-0,068	-0,368	0,987**	0,838*
Átlagjövedelem	-0,533	0,990**	1000	-0,125	-0,407	0,995**	0,845**
Szegénységi ráta	-0,246	-0,068	-0,125	1000	0,905**	-0,175	-0,069
Munkanélküliségi szint	-0,028	-0,368	-0,407	0,905**	1000	-0,469*	-0,313
GDP mutató	-0,525	0,987**	0,995**	-0,175	-0,469	1000	0,843**
Lefoglalt heroin és kokain mennyiség	-0,157	0,838*	0,845**	-0,069	-0,313	0,843**	1000

Megjegyzés:

* A korreláció 0,05 szinten szignifikáns;

** A korreláció 0,01 szinten szignifikáns

Forrás: *International Journal of Social Economics* Vol. 29. No 10. 2002.

Negatív korreláció mutatható ki például a következő esetben: ahogy nő a közoktatásra fordított összeg, úgy csökken a vagyon elleni bűnözés rátája. A két változó között így inverz kapcsolat van. Ezek a kapcsolatok általában intuíció alapján is érezhetők, illetve sejthetők, kivéve talán a munkanélküliségi szint és a vagyon elleni bűnözés rátája közötti negatív korrelációs kapcsolatot. Bár rögtön hozzátehetjük, hogy a korreláció nagyon gyenge (-0,028). Számos független változó azonban szorosan összefügg. Hogy a multikollinearitással kapcsolatos problémákat elkerüljék, a modell alkotói három változót választottak ki az elemzéshez: a GDP mutatót, a szegénységi rátát és a belföldön lefoglalt, illetve az USA-ba érkező elkobzott heroin (illetve kokain) mennyiségét.

A regressziós modell a következő képletet használja:

$$Y = b_0 + b_1X_1 + b_2X_2 + b_3X_3 + e$$

ahol

Y = a vagyon elleni bűnözés rátája

b_0 = konstans

X_1 = GDP mutató

X_2 = szegénységi ráta

X_3 = lefoglalt drogmennyiség

e = standard hiba

A regresszió-számítás eredménye a következő volt:

$$Y = 9.985.626 - 0.554 X_1 - 172.016 X_2 + 2.396$$

$$t = (-3.132)(-5.913)(19.975)(4.323)$$

$$R^2 = 0.704$$

$$R = 0.860$$

A modell három független változója a vagyon elleni bűnözési rátája 1980-tól 1997-ig történő változásáért 74%-ban felelős. Ez egy szokatlanul robusztus modell.

2007 után a kép változatos, de a nyugati kutatások többsége állítja, hogy a jelen gazdasági válság hatott és napjainkban is hat a bűnözésre. A jelenlegi gazdasági válság kirobbanása után Görögországban például a vagyon elleni és erőszakos bűnözéstől való félelem jelentős mértékben nőtt a társadalomban. Ezt a bűnügyi statisztika is alátámasztja, hiszen jelentős növekedés tapasztalható például a lopások, betöréses lopások és a rablások számában. 2009 és 2011 között az ismertté vált lopások és betöréses lopások száma 33%-kal, 72 658-ról 96 925-re nőtt. Ezalatt a rablások 41%-kal, 4708-ról 6636-ra növekedtek⁴⁰. (Természetesen találunk itt is ellenpéldákat. Franciaországban egy friss hír ennek ellentmondani látszik: „A bűnözés csökkent az elmúlt kilenc egymást követő évben, ismertette kedden reggel a belügyminiszter, majd kifejtette, hogy a bűnözés 0,34%-kal csökkent Franciaországban 2011-ben. Habár a vagyon elleni bűncselekmények 2011-ben 1,74%-os csökkentek, Claude Guéant elismert

kedvezőtlen tendenciát is, ez a betöréses lopások számának 16%-os növekedése.”⁴¹)

A United Nations Office on Drug and Crime által 2010-ben készített, Monitoring the Impact of Economic Crisis on Crime (Rapid Impact and Vulnerability Analysis Fund) szerint a 2007-ben kirobbant gazdasági válság statisztikai modellekkel (főként ARIMA modellekkel) is bizonyíthatóan növelte a bűnözés volumenét. 15 ország statisztikai adatai alapján jutottak erre a következtetésre. A kutatás végkövetkeztetése a következő volt:

1. A gazdasági tényezők kimutatható hatással vannak a bűnügyi statisztikai adatokra és a bűnözés trendjére.
2. A vizsgált 15 országból 11 esetében volt kimutatható olyan szignifikáns változás a gazdasági mutatókban 2008/2009 folyamán, amelyet gazdasági válságnak nevezhetünk. Ezen 11 országból 8 esetében a gazdasági mutatók romlása hatással volt a bűnözésre.
3. Az erőszakos vagyon elleni bűncselekmények, mint például a rablás mutatták a legszorosabb összefüggést a gazdasági tényezőkkel. Emellett a szándékos emberölések és a motorkerékpár lopások esetében is igazolható volt a kapcsolat statisztikai módszerekkel.
4. A modell mindig időbeli eltolódást (time lag) jelez a gazdasági mutatók megváltozása és a bűnügyi statisztikai adatsorok megváltozása között. Átlagosan 4–6 hónap időbeli eltolódással mutatkoznak meg a kedvezőtlen gazdasági események a bűnügyi statisztikai adatsorokban.
5. Átlagosan három hónapra jól előre lehet jelezni a bűnözés várható jövőbeni alakulását nemzeti szinten vagy egy város esetében a korábbi bűnügyi statisztikai adatok és a gazdasági változók alakulása alapján.⁴²

A szándékos emberölések számának a növekedése jól látható a mexikói bűnügyi statisztikai adatok alapján készült idősoron. A gazdasági válság kirobbanásának évében láthatóan megtört az addig folyamatosan csökkenő trend, és növekedésbe fordult át (a felső vonal az éves, az alsó a havi bontású adatokat mutatja):

⁴⁰ The politics of crime and the financial crisis in Greece Sappho Xenakis and Leonidas K. Cheliotis, 2 August 2012 <http://www.opendemocracy.net/sappho-xenakis-leonidas-kcheliotis/politics-of-crime-and-financial-crisis-in-greece> (2012. augusztus 20.).

⁴¹ <http://www.lejdd.fr/Politique/Actualite/Gueant-annonce-des-chiffres-de-la-delinquance-a-la-baisse-458868/> (2012. augusztus 17.)

⁴² www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf (2012. augusztus 18.)

Forrás: UNODC Statistics and Surveys Section⁴³

⁴³ www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf (2012. augusztus 18.).

A rablás és a munkanélküliség együttmozgása volt megfigyelhető Kanadában, az idősorok szinte teljesen együtt mozognak:

Forrás: UNODC Statistics and Surveys Section⁴⁴

Egyetértünk azzal a nézettel, miszerint nemcsak a gazdasági válságok, de a gazdasági fellendülések is gyakran a bűnözést növelő tényezőként hatnak. „A hirtelen bekövetkező kedvezőtlen gazdasági változások – a nyomor növekedése, a szegények számának szaporodása – ugyanúgy előidézik a deviancia, így a bűnözés emelkedését, mint az örvendetes gazdasági növekedés, ha az igen gyors folyamatok eredménye.”⁴⁵

⁴⁴ www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf (2012. augusztus 18.).

⁴⁵ Durkheim, É.: Az öngyilkosság. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1967. 250–251. oldal.

2.8.2. A regisztrált bűncselekmények és elkövetők (1990–)									
Év	Összesen	Ebből:					Regisztrált bűnelkövető		
		személy elleni	közlekedési	közrend elleni	gazdasági	vagyon elleni	összesen	százezer 14 éves és idősebb lakosra	
1990	341 061	13 043	25 976	14 727	9 858	265 937	112 254	1 328	
1991	440 370	13 974	29 942	18 474	8 347	356 671	122 835	1 448	
1992	447 222	14 824	33 130	27 480	8 913	350 586	132 644	1 559	
1993	400 935	14 782	29 362	31 230	6 146	307 396	122 621	1 440	
1994	389 451	16 150	26 556	43 379	4 085	287 095	119 494	1 402	
1995	502 036	16 096	24 633	55 061	5 064	391 062	121 121	1 422	
1996	466 050	14 720	20 689	48 598	5 409	365 235	122 226	1 437	
1997	514 403	16 445	21 203	65 946	6 543	393 003	130 966	1 542	
1998	600 621	18 684	22 423	75 592	13 454	457 188	140 083	1 652	
1999	505 716	18 882	20 503	71 063	20 318	358 036	131 658	1 556	
2000	450 673	16 591	19 566	76 312	10 986	311 611	122 780	1 454	
2001	465 694	20 927	19 561	74 535	12 412	317 900	120 481	1 395	
2002	420 782	16 859	21 588	70 435	14 248	283 664	121 786	1 410	
2003	413 343	17 970	20 142	71 667	15 088	275 891	118 030	1 367	
2004	418 883	18 872	22 112	80 685	16 661	262 082	129 987	1 505	
2005	436 522	17 780	22 826	83 983	17 106	270 740	133 790	1 547	
2006	425 941	16 260	21 670	83 318	17 862	260 147	124 171	1 435	
2007	426 914	17 110	23 006	76 391	14 021	276 193	116 161	1 342	
2008	408 407	20 880	19 450	72 547	15 870	265 755	116 584	1 347	
2009	394 034	23 914	17 664	68 986	16 752	253 366	111 714	1 291	
2010	447 186	27 897	16 447	93 612	21 119	273 613	122 528	1 418	
2011	451 371	27 204	14 001	107 676	32 490	256 175	112 894	1 309	
2012	472 225	26 875	13 084	134 559	24 001	259 615	100 238	1 168	
2013	377 829	103 615	1 210	
2014	329 575	105 584	1 237	
2015	280 113	99 018	1 163	
2016	290 779	98 136	1 156	
2017	226 452	90 369	1 068	

Forrás: KSH (https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zjb002.html (2019. április 22.))

Ez azonban egy másik könyv témája lehetne, illetve a társadalmi-gazdasági fejlődés és a bűnözés kapcsolatairól született már hazánkban kiváló monográfia⁴⁶.

A rendszerváltás óta eltelt időszak bűnügyi statisztikai adatai⁴⁷ a sok Btk.-módosítás miatt csak korlátozott mértékben adnak lehetőséget összehasonlításra illetve következtetések levonására. Például 2007-ben 10 000-ról 20 000 forintra nőtt a vagyon elleni bűncselekmények értékhatára, 2011-ben pedig 50 000 forintra: mindez több tízezer, korábban bűncselekménynek minősített magatartást von ki a büntetőjog látóköréből. Ettől ezeket a cselekményeket még ugyanúgy elkövetik, de immár csak szabálysértésként regisztrálja a statisztika.

Az elmúlt évtizedet kiragadva jól látható a statisztikai adatokból, hogy – ugyan a gazdasági válság kirobbanásához képest bizonyos időbeli eltolódással – ismét növekedni kezdett az ismertté vált bűncselekmények száma az elmúlt két évben. Történik mindez annak ellenére, hogy jelentős dekriminalizációs lépés történt 2007-ben és 2011-ben, az össz-bűnözés majdnem egyharmadát kitevő lopást és más vagyon elleni bűncselekményeket érintően kétszer is feljebb emelte a jogalkotó az értékhatárt, amivel becsléseink szerint több tízezerrel csökkent a regisztrált bűncselekmények száma. Ennek hatása megmutatkozott 2007 után, de csak két évig, a statisztikát 2011-ben az ismételt értékhatár-növelés sem tudta „megjavítani”, tovább nőtt az ismertté vált bűncselekmények száma. Napjainkban a regisztrált bűncselekmények számának a csökkenése

figyelhető meg: 2012-ig gyakorlatilag majdnem minden évben a 400 000 bűncselekményt is meghaladta a hivatalos statisztika által regisztrált bűncselekmények száma, addig 2013 óta csökkenő trendet látunk, és az össz-bűnözés terjedelme jól láthatóan 300 000 alá konvergál.

4. Záró gondolatok

Felelős kutatóként arra a kérdésre, hogy miért csökken a bűnözés terjedelme az elmúlt években Magyarországon, egyértelmű választ nem tudunk adni. Az egyes lehetséges okok valószínűleg mind szerepet játszanak ebben, azt azonban statisztikai módszerekkel egzakt módon nem lehet kimutatni, hogy melyik ok játszik döntő vagy elsődleges szerepet. A bűnözés csökkenésének okai véleményem szerint a következők (a sorrend irreleváns):

- a gazdasági válság által generált bűnözési hullám „lecsengése”, vagyis a tényleges jelenség (az össz-bűnözés) valódi csökkenése;
- a büntető jogszabályok változása az új Btk. által (formális tényező);
- a szigorodó büntetőpolitika 2010 után;
- a nyomozó hatóságok eredményesebb fellépése
- a látencia növekedése.

Mindezek a tényezők szerepet játszanak a látható (regisztrált) bűnözés csökkenésében, azt azonban, hogy ez a tendencia tartós lesz-e, és folytatódni fog-e a következő években, 2019 tavaszán senki nem tudja megmondani. ■

⁴⁶Gödöny József: A társadalmi-gazdasági fejlődés és a bűnözés Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1976.

⁴⁷http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zjb002.html (2012. augusztus 20.).